Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

A műalkotás a digitális sokszorosíthatóság korszakában

www.interkonyv.hu

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

Kultúra a digitális forradalom idején / 5. kötet

www.interkonyv.hu

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

A műalkotás a digitális sokszorosíthatóság korszában

SZERKESZTETTE

Hamp Gábor, Hermann Veronika

Orbán Krisztina, Bárány Tibor

TYPOTEX

www.interkonyv.hu

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

Ez a mű a Creative Commons 4.0 Magyarország
Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! licenc
feltételeinek megfelelően felhasználható.

© Alföldi István, Almási Zsolt, Fisli Éva, Gellér Judit, Hamp Gábor, Horváth Dániel, Illés Anikó,
Jancsovics Klaudia, Kalcsó Gyula, Kőszeghy Ferenc, Palkó-Arndt Bernadett, Pólya Tamás,
Sárai Vanda, Typotex, Budapest, 2025

ISBN 978 963 493 337 3
ISSN 2939-8878

A borító Dóczi Attila *VHS* (2021) című
digitális grafikájának felhasználásával készült.

Kedves Olvasó!
Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a *www.typotex.hu*
és a *facebook.com/typotexkiado* oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó
Alapította Votisky Zsuzsa, 1989
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős kiadó: Németh Kinga
Felelős szerkesztő: Balázs Péter
Szerkesztette és tördelte: Leiszter Attila
Borítóterv: Weiszer Márk

www.interkonyv.hu

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

Tartalom

Előszó *(Hamp Gábor, Hermann Veronika, Orbán Krisztina, Bárány Tibor)* 7

I. Elmélet

Illés Anikó – Palkó-Arndt Bernadett: *A műbefogadás átalakulása a digitálisan is változó világban* 13
Kőszeghy Ferenc: Carquethuit kikötője. *A totalitás módszertani nézőpontjáról mint olvasásmódszertanról* 27

II. Archívum

Kalcsó Gyula – Horváth Dániel: *A digitális objektumok megőrzésének kérdései a közgyűjteményekben* 47
Alföldi István: *A digitális archiválás története a kőtábláktól napjainkig* 66

III. Eset

Gellér Judit: *Fotográfiai aurateremtés a digitális váltás után* 77
Fisli Éva: *Hordozók a határon* 87
Almási Zsolt: *A kalitkában éneklő madarak: prediktív média és műalkotás* 97
Sárai Vanda: *Az NFT-k felemelkedéséről (?) és bukásáról (?)* 113
Hamp Gábor: *Egyszeri és megismételhető* 127

IV. Gyakorlat

Jancsovics Klaudia: The Wolf Among Us: *klasszikus mesék a digitális korszak tükrében* 141
Pólya Tamás: *Sem aura, sem reprodukálhatóság. A videójáték mint paradoxális műalkotás* 157

A kötet szerzői 181

www.interkonyv.hu

© Typotex Kiadó

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

Előszó

A digitális fordulat átalakította a művészet–alkotás–érték viszonyrendszerét. Új formátumok jelentek meg, új szereplők tűntek fel, és megváltozott a szakértelem vagy a művészi teljesítmény természetéről alkotott elképzelésünk. A sokszorosíthatóság és a lemásolhatóság kulcseleme ennek az új ökoszisztémának – miközben a műalkotás fogalma hagyományosan szoros kapcsolatban áll a sokszorosíthatatlanság, az egyediség képzetével (gondoljunk elsősorban a képzőművészetre). A művek termelését, terjesztését és fogyasztását hagyományosan a szerzői jogok tiszteletére épülő művészeti piac és intézményrendszer működésén belül képzeljük el. Mekkora is a tényleges digitális kulturális örökségünk? És milyen módon férünk hozzá ezekhez a szövegekhez? Milyen problémákat vet fel a múzeumok számára a digitális hagyaték megőrzése? És milyen jó gyakorlatokat ismerünk ezen a területen? Milyen volumenű a hagyományos művészeti piac, és ezzel összevetve milyen volumenű a digitális művészeti piac? Mi történt az úgynevezett NFT-kkel? Helyes lenne-e ezekkel kapcsolatban a „műalkotás", „piac", „műgyűjtés" kifejezéseket használni? Hogyan változtatta meg a műalkotások befogadásának tapasztalatát, a műalkotás térbeli és időbeli kiterjedését a műalkotások digitális létformája? Kötetünk tanulmányai – általában konkrét példák elemzésén keresztül – ezekre a kérdésekre keresik a választ.

Illés Anikó és Palkó-Arndt Bernadett írásának központi kérdésfeltevése a művészeti befogadás pszichológiai kutatásának, az empirikus esztétikának a módszertani reflexióiból fakad. Hogyan változtatja meg a digitális technológia térnyerése a művészeti befogadás jellegét, és hogyan vizsgálható ez tudományos eszközökkel? Az empirikus esztétika közel másfél évszázados történetében fókuszváltás figyelhető meg: míg korábban az volt a fő kérdés, hogy *melyik mű tetszik?,* addig napjainkban egyre inkább arra irányul a kutatás, hogy *hogyan* történik a művészeti befogadás. A digitális technológia megjelenése ezt a fókuszváltást tovább erősíti. Az új típusú műalkotások – például az interaktív digitális installációk, a virtuális valóság alapú művészeti élmények, a digitális képek, a mesterséges intelligencia által generált képek – megváltoztatják a művészeti befogadás karakterét. A szerzők szempontokat kínálnak az új befogadási aktusok megragadásához.

Kötetünk másik módszertani jellegű írása, Kőszeghy Ferenc tanulmánya egy olyan irodalomfelfogás alapjait kísérli meg kidolgozni, amely – Hegel, Marx és Fredric Jameson egymásnak válaszoló szövegeinek összeolvasásával – alkalmas lehet a kortárs

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

magyar irodalom és a digitális kapitalizmus viszonyának tárgyalására. Az irodalmi kultúránál maradva, de gyakorlatibb vizekre evezve, Kalcsó Gyula és Horváth Dániel közös tanulmányukban számba veszik a digitális tárgy ontológiájának és a digitális objektum közgyűjteményi archiválásának kortárs kérdéseit a Petőfi Irodalmi Múzeum szerzői e-mailjeinek megőrzési gyakorlatán keresztül. Alföldi István rövid történeti áttekintésében pedig bemutatja a digitális archiválás elméletét és gyakorlati kihívásait a kezdetektől napjainkig.

Gellér Judit írásában a fotográfia analóg és digitális közötti oda-vissza váltásainak mediális jelentőségét járja körül két gondolatkísérletben. Fisli Éva azt mutatja be írásában, hogy a digitális fényképezés térnyerése új technikák mellett az analóg módszerek újjáéledését is elősegítette. Így a digitális és analóg eljárások egyre gyakoribb ötvözése új kihívások elé állítja a gyűjteményeket és archívumokat. A jövő múzeumának fenntartható rendszerekkel kell kezelnie az *emulációt* – azaz az analóg fotográfiai alkotásokat és tudásokat – és az adatvagyont, miközben az új technológiák nyomán (és révén) reagálnia kell a társadalmi változásokra. A digitális átmenet így nem csupán technikai kihívás, hanem a múzeumi gyakorlat átalakulását is megköveteli.

A *digitálisan sokszorosítható* alkotások körében kiemelt figyelmet kap a mesterséges intelligencia által generált képek – vagyis a „prediktív média" – létrehozásának a gyakorlata. Almási Zsolt tanulmányának célja, hogy a *hype*-ot bemutató – és fenntartó – zsurnálreflexió dikcióján túllépve új beszédmódot találjon a jelenség értelmezésére; és ennek révén bevonja a prediktív médiát a művészeti diskurzusba. Almási szerint a generált képek már nem csupán technológiai kuriózumok, hanem a művészeti gyakorlat részévé válnak. Az alkotás értéke abban rejlik, hogy a művészek és az algoritmusok egyenrangú partnerekként működnek együtt. Ez a poszthumanista keret és hozzáállás teszi lehetővé, hogy a művészeti gyakorlatot az *interakciók* újraértelmezésével ragadjuk meg. A művészeti intézményeknek és a piacnak fontos szerepe van abban, hogy generált képek bebocsáttatást nyerjenek a művészeti világba. A művészeti emlékezeti intézményeknek is reagálniuk kell erre a folyamatra; Almási úgy látja, hogy ebben egy lehetséges lépés a *promptolás*i metaadatok – azaz a képgenerálási utasítások – archiválása.

Az NFT-k 2021-es megjelenése a művészeti világ *status quó*inak megrendülése felett érzett félelmek és az ismeretlen jövőbe vetett reflektálatlan bizalom hullámait vetette. Sárai Vanda rámutat, hogy a *non-fungible token* új lehetőségeket kínált a digitális alkotók számára a művészet demokratizálódását és a közvetlen értékesítés lehetőségét ígérve. Az NFT-k vonzereje többek között abban rejlett, hogy az alkotók nemcsak egyszeri eladást, hanem folyamatos jogdíjbevételeket is remélhettek. Ám az NFT-kre épülő új intézmények ebben a tekintetben sok művész számára csalódást okoztak, és a *hype*-hullám elapadt. Sárai azonban úgy látja, hogy az NFT-k továbbra is lehetőséget kínálnak az alkotók számára. A figyelemgazdaság (itt is) kulcsszerepet játszik: a sikeres

www.interkonyv.hu

Open Access 2026-11-25 © Typotex Kiadó

művészeknek erős személyes márkát kell építeniük, ami folyamatos tartalomgenerálást igényel. Hamp Gábor írása ugyancsak az NFT-k művészeti piacra gyakorolt hatásából indul ki, de a jelenséget elsősorban mint tudásreprezentációs és ontológiai problémát keretezi. Hamp szerint az NFT-k különleges dokumentumtípusok, amelyek regisztrációs aktusok eredményei: megismételhetőségükben (sokszorosíthatóságukban) is egyedi, nem helyettesíthető digitális objektummá válnak. A regisztrációs aktus ugyan nem innováció, de az NFT-k létrejöttének technológia háttere (a blokklánc-technológia) különösen élesen veti fel a társadalmi világ – és így a művészeti világ intézményeinek – ontológiai kérdéseit.

Jancsovics Klaudia és Pólya Tamás tanulmánya egyaránt azt vizsgálja, beszélhetünk-e a videójátékról mint műalkotásról. Szóhasználatbeli különbségeik is jelzik, hogy magyar nyelvterületen még formálódó, izgalmas kutatási területről van szó. Míg Jancsovics az írásos kultúra továbbörökítése felől közelíti meg a kérdést az adaptációelméleten keresztül, addig Pólya azt keresi, hogy a játékok előre generált elemkészletén, bináris kódján és a digitálisan megjelenített ingereken túl a lejátszást milyen aspektusból kell jellemeznünk, hogy eljuthassunk a jelenség lényegéhez.

Kötetünk tanulmányai eredetileg előadásként hangzottak el a 2023. április 27-én és 28-án megrendezett, *A műalkotás a digitális sokszorosíthatóság korszakában* című konferencián. A tanácskozás a 2019-ben útjára induló, a BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, valamint az ELTE BTK Média és Kommunikáció Tanszék közös szervezésében megvalósuló, *Kultúra a digitális forradalom idején* elnevezésű eseménysorozat ötödik állomása volt.

Walter Benjamin *A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában* című esszéje, melyre kötetünk három szerzője is hivatkozott előadásában, 2024 szeptemberében új fordításban jelent meg. (In uő: *A műalkotás a technikai reprodukció korában. Művészetelméleti és kultúrpolitikai írások.* Budapest: Open Books. Ford. Erhardt M. és Mélyi J.) Mivel a kötetünk alapjául szolgáló és annak címét inspiráló konferenciát 2023 tavaszán tartottuk, és a kéziratokat is már lezártuk jóval az újabb Benjamin-kiadás előtt, ezért úgy döntöttünk, hogy a kötetcímet és a felhasznált idézeteket megtartjuk változatlan formájukban.

Hamp Gábor, Hermann Veronika, Orbán Krisztina, Bárány Tibor

www.interkonyv.hu